

دور التوجيه الهادف كوسيط في العلاقة بين المعنوية والكفاءة الذاتية وبين مستوى امل الطلاب: اختبار نموذج هيكلية

حسين كارشكي^١، معصومه ذبيحي^٢، سميح حاتمي كيا^٣، فاطمه حيدرمان شهري^٤

- ١- قسم العلوم التربوية، كلية علم النفس والعلوم التربوية، جامعة فردوسي، مشهد، إيران.
- ٢- قسم علم النفس التربوية، كلية علم النفس والعلوم التربوية، جامعة شيراز، شيراز، إيران.
- ٣- قسم الدراسات التعليمية، كلية علم النفس والعلوم التربوية، جامعة فردوسي، مشهد، إيران.
- ٤- قسم علم النفس التربوية، كلية علم النفس والعلوم التربوية، جامعة فردوسي، مشهد، إيران.

* المراسلات الموجهة إلى السيدة معصومه ذبيحي؛ البريد الإلكتروني: masi.zabihi@gmail.com

معلومات المادة

الوصول: ٣ شوال ١٤٣٩

وصول النص النهائي: ٢١ ذيحجه ١٤٣٩

القبول: ٢٨ ذيحجه ١٤٣٩

النشر الإلكتروني: ١٣ محرم ١٤٤٠

الكلمات الرئيسية:

الأمل

التوجيه الهادف

الكفاءة الذاتية

المعنوية

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: للدين والمعتقدات المعنوية أهمية خاصة في حياة الانسان، فالكفاءة الذاتية هي ايضا تعتبر عاملا محفزا لتفعيل وتعزيز وتوجيه السلوك نحو الهدف والحفاظ عليه؛ فكل من هذين المكونين. يعني الدين والمعتقدات المعنوية. يمكن ان يكون لهما تأثير كبير على مختلف جوانب حياة الانسان وحتى على مستوى الأمل لديه.

ولذلك يهدف هذا البحث الى دراسة دور المعنوية والكفاءة الذاتية في مستوى امل الطلاب من خلال التوسط في التوجيه الهادف.

منهجية البحث: هذا البحث عبارة عن دراسة ارتباطية وصفية باستخدام تحليل المسار واشتمل المجتمع الاحصائي طلاب جامعة فردوسي في مدينة مشهد. بالنظر إلى عدد المتغيرات في النموذج المقترح لتحليل المسار الذي يتم اعتبار ١٥ شخصا لكل متغير كذلك نظرا لمعيار امكانية تعميم نتائج العينة على المجتمع، تم اختيار ٢٨٠ طالب من المجتمع الإحصائي بطريقة أخذ العينات المتاحة. وفي سبيل جمع البيانات تم استخدام استبيان المعنوية، الكفاءة الذاتية، مستوى الأمل والتوجيه الهادف. تم تحليل البيانات باستخدام مناهج الاحصاء الوصفي ومعامل ارتباط بيرسون وتحليل المسار. تمت مراعاة جميع الموارد الاخلاقية في هذا البحث وإن مؤلفي المقالة لم يشيروا الى اي تضارب في المصالح.

الكشوفات: اظهرت نتائج اجراء معامل الارتباط ان جميع المتغيرات المرصودة للنموذج كانت مرتبطة بعضها ببعض ($p < 0.01$)؛ وإجراء تحليل للمسار لاختبار العلاقة بين دور المعنوية والكفاءة الذاتية في الأمل من خلال التوجيه الهادف والنموذج المقترح (RMSEA=٠/٠٩٨ و GFI=٠/٩٩) كان ملائما بشكل جيد.

الاستنتاج: تبين نتائج البحث ان المعنوية والكفاءة الذاتية يؤديان الى تعزيز مستوى الامل لدى الطلاب من خلال وساطة التوجيه الهادف. اذن نظرا للتأثير الايجابي للكفاءة الذاتية والمعنوية والتوجيه الهادف، يوصى باستخدام هذه القدرات في المخططات والانشطة الفردية والجماعية للطلاب بغية رفع مستوى آمالهم.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Kareshki H, Zabihi M, Hatamikiya S, Heydari Shahri F. Mediating Role of Goal Orientation in the Relationship of Spirituality and Self-Efficacy with Hope in University Students: a Structural Model. J Res Relig Health. 2018; 4(4): 94- 103.

نقش میانجیگری جهت‌گیری هدفی در رابطه‌ی معنویت و خودکارآمدی با امیدواری دانشجویان: آزمون یک مدل ساختاری

حسین کارشکی^۱، معصومه ذبیحی^{۲*}، سمیه حاتمی‌کیا^۳، فاطمه حیدریان شهری^۴

- ۱- گروه علوم تربیتی، دانشکده‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
۲- گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
۳- گروه تحقیقات آموزشی، دانشکده‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
۴- گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
*مکاتبات خطاب به خانم معصومه ذبیحی؛ رایانامه: masi.zabihi@gmail.com

اطلاعات مقاله

دریافت: ۶ تیر ۹۷

دریافت متن نهایی: ۱۲ شهریور ۹۷

پذیرش: ۲۴ شهریور ۹۷

نشر الکترونیکی: ۱ مهر ۹۷

واژگان کلیدی:

امیدواری

جهت‌گیری هدفی

خودکارآمدی

معنویت

چکیده

سابقه و هدف: دین و اعتقادات معنوی در زندگی انسان دارای اهمیت ویژه‌ی است. خودکارآمدی نیز عامل انگیزشی فعال‌کننده، نیرودهنده، نگهدارنده و هدایت‌کننده‌ی رفتار به سوی هدف است که هر یک از این دو مؤلفه می‌تواند بر جنبه‌های مختلف زندگی و حتی میزان امیدواری افراد تأثیر بسزایی داشته باشد. از این رو، این پژوهش با هدف بررسی نقش معنویت و خودکارآمدی در امیدواری دانشجویان با میانجیگری جهت‌گیری هدفی صورت گرفته است.

روش کار: این پژوهش از نوع توصیفی - همبستگی با استفاده از تحلیل مسیر است و جامعه‌ی آماری آن دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد را در بر می‌گیرد. با توجه به تعداد متغیرهای مدل پیشنهادی تحلیل مسیر که به ازای هر متغیر ۱۵ نفر در نظر گرفته می‌شود و همچنین با در نظر گرفتن ملاک قابلیت تعمیم‌پذیری یافته‌های نمونه به جامعه، ۲۸۰ نفر از دانشجویان جامعه‌ی آماری به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌های پژوهش از پرسش‌نامه‌های معنویت، خودکارآمدی، امیدواری و جهت‌گیری هدفی استفاده شد. داده‌های به‌دست‌آمده نیز با روش‌های توصیف آماری، همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر تحلیل شد. در این پژوهش همه‌ی مسائل اخلاقی رعایت شده است و نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: نتایج اجرای همبستگی نشان داد که تمام متغیرهای مشاهده شده‌ی الگو با هم همبستگی داشتند ($p < 0/01$)؛ و اجرای تحلیل مسیر برای آزمون رابطه‌ی نقش معنویت و خودکارآمدی در امیدواری از طریق جهت‌گیری هدفی و الگوی پیشنهادی ($RMSEA = 0/098$ و $GFI = 0/99$) از برازش خوبی برخوردار بود.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش گویای این مطلب است که معنویت و خودکارآمدی با میانجیگری جهت‌گیری هدفی موجب ارتقای امیدواری در دانشجویان می‌شود. بنابراین با توجه به تأثیر مثبت خودکارآمدی و معنویت و جهت‌گیری هدفی؛ استفاده از این ظرفیت‌ها در برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های فردی و گروهی دانشجویان برای افزایش

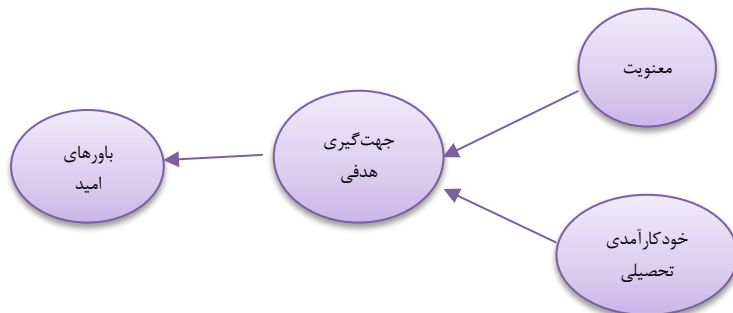
امیدواری آنان توصیه می‌شود.

استناد مقاله به این صورت است:

Kareshki H, Zabihi M, Hatamikiya S, Heydariani Shahri F. Mediating Role of Goal Orientation in the Relationship of Spirituality and Self-Efficacy with Hope in University Students: a Structural Model. J Res Relig Health. 2018; 4(4): 94- 103.

مقدمه

انگیزه از مهم‌ترین و پیچیده‌ترین عناصر روان‌شناختی است که در پیدایش احساسات، گرایش‌ها، کنش‌ها و واکنش‌ها نقش حیاتی ایفا می‌کند. سازه‌ی خودکارآمدی - باور به اینکه من می‌توانم - به اعتقادات فرد مبنی بر توانایی انجام تکالیف در شرایط خاص اشاره دارد. علاوه بر این، نوع دیگر خودکارآمدی بیانگر باور کلی فرد درباره‌ی توانایی‌ها و قابلیت‌های خود است (۱). بندورا^۱ خودکارآمدی را هم محصول تعامل ما با جهان، هم عاملی تأثیرگذار بر کیفیت تعامل‌های ما تعریف می‌کند؛ بر این اساس که خودکارآمدی بر الگوهای فکری افراد تأثیر دارد و می‌تواند در افزایش و یا کاهش سطح عملکرد مؤثر باشد (۲). دو مفهوم معنویت و خودکارآمدی دارای ارتباط قوی با یکدیگرند، به طوری که باورهای خودکارآمدی و معنوی می‌تواند انگیزه‌های بسیار قدرتمندی در جهت بهبود کیفیت زندگی به شمار آید. نتایج بیشتر پژوهش‌های انجام شده با موضوع معنویت و خودکارآمدی بر نقش معنویت در مسائل روان‌شناختی از جمله باورهای خودکارآمدی تأکید دارد (۳). ایمز^۲ جهت‌گیری هدف را به صورت الگوی منسجمی از باورها، اسنادها و هیجانات فرد تعریف می‌کند که تعیین‌کننده‌ی مقاصد رفتاری فرد؛ و در موقعیت‌های تحصیلی، مبین انگیزه‌ی فرد از تحصیل است و به همین دلیل تمایلات، کنش‌ها و پاسخ‌های او را در موقعیت‌های یادگیری تحت تأثیر قرار می‌دهد (۴). در همین راستا تحقیقات پژوهشگرانی همچون گرین، میلر، کروسن، دوک و واکی^۳ بیانگر آن است که اتخاذ یک هدف، تسلط الگوی سازگاری از پیامدهای شناختی فراهم می‌کند که به استفاده از راهبردهای یادگیری عمیق منجر می‌شود و به موجب این مسئله احساس خودکارآمدی در فرد افزایش می‌یابد (۵). پونوین، ساندر و لارکین^۴ و همچنین پیری و عظیمی نیز در پژوهشی بین اتخاذ اهداف پیشرفت با خودکارآمدی رابطه نشان داده‌اند (۶ و ۷).

شکل ۱) مدل پیشنهادی بررسی نقش معنویت و خودکارآمدی در باورهای امید با میانجیگری جهت‌گیری هدفی

همچنین یافته‌های پژوهش میکائیلی و همکاران نشان‌دهنده‌ی تأیید نقش امید در رابطه‌ی بین خودکارآمدی و سازگاری تحصیلی است (۸). نتایج پژوهشی درباره‌ی روابط ساختاری بین امیدواری با سبک‌های دلبستگی، ارزشمندی پژوهش زندگی، حمایت اجتماعی، خودکارآمدی و جهت‌گیری هدف تسلطی در دانشجویان نشان داده است که مؤلفه‌های حمایت اجتماعی و معناداری زندگی به طور مستقیم و غیرمستقیم؛ مؤلفه‌های دلبستگی ایمن به طور مستقیم و مؤلفه‌ی دلبستگی ناایمن اجتنابی به واسطه‌ی متغیر میانجی خودکارآمدی، با امیدواری رابطه‌ی معنادار دارند (۹). از این رو، انجام تحقیقات بیشتر در بررسی نقش جهت‌گیری مذهبی، جهت‌گیری هدفی و باورهای امید در پیش‌بینی خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان ضروری به نظر می‌رسد. به هر حال اگرچه پژوهش‌های پیشین حاکی از ارتباط بین متغیرهای معنویت، خودکارآمدی، جهت‌گیری هدفی و باورهای امید است، این روابط به طور عمده به صورت دو به دو و مجزا تأیید شده است و اطلاعات زیادی درباره‌ی اینکه ترکیبی از آنها در کنار یکدیگر به چه میزان و به چه نحوی می‌تواند در باورهای امید نقش داشته باشد، در دسترس نیست. با این رویکرد مسئله‌ی اصلی پژوهش حاضر این است که آیا می‌توان به بررسی نقش معنویت و خودکارآمدی در پیش‌بینی باورهای امید دانشجویان با میانجیگری جهت‌گیری هدفی توجه کرد؟

روش کار

^۱) Bandora

^۲) Ames

^۳) Greene, Miller, Crowson, Duke & Akey

^۴) Putwain, Sander & Larkin

این پژوهش از نوع توصیفی - همبستگی با استفاده از تحلیل مسیر است که به بررسی رابطه‌ی ساختاری علی مستقیم و غیرمستقیم متغیرها پرداخته است. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل کلیه‌ی دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد است که در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ مشغول به تحصیل بودند و با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس ۲۸۰ نفر از آنان انتخاب شدند. با توجه به تعداد متغیرهای مدل پیشنهادی تحلیل مسیر که به ازای هر متغیر ۱۵ نفر در نظر گرفته می‌شود و همچنین با نظر گرفتن ملاک قابلیت تعمیم‌پذیری یافته‌های نمونه به جامعه، تعداد ۲۸۰ نفر از دانشجویان جامعه‌ی آماری به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند.

برای جمع‌آوری داده‌های پژوهش از چهار پرسش‌نامه‌ی امیدواری اسنایدر^۱، خودکارآمدی شرر^۲، مقیاس جهت‌گیری مذهبی آلپورت^۳ و پرسش‌نامه‌ی اهداف پیشرفت میدگلی و همکاران استفاده شده است.

ابزارهای استفاده شده در این پژوهش عبارت است از:

پرسش‌نامه‌ی جهت‌گیری هدفی میدگلی و همکاران: این پرسش‌نامه دارای ۱۸ سؤال و سه خرده‌آزمون جهت‌گیری هدفی تبحری، عملکردی - رویکردی و عملکردی - اجتنابی است که پاسخ‌دهی به سؤال‌های آن بر اساس مقیاس ۷ درجه‌یی لیکرت صورت می‌گیرد؛ انتخاب پاسخ ۱ بدین معنا است که آن موضوع یا سؤال به هیچ وجه درباره‌ی افراد صدق نمی‌کند و انتخاب پاسخ ۷ به معنای صادق بودن آن موضوع یا سؤال درباره‌ی افراد است. اهداف پیشرفت؛ جهت‌گیری افراد به کار، موقعیت و تمرکز کلی یا هدف آنها را از پیشرفت بازنمایی می‌کند و به هدف خاصی برای کاری مشخص معطوف نیست. پایایی کلی پرسش‌نامه در اجرای نهایی نیز ۰/۸۷ و خرده‌آزمون‌های آن با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۸۴ و ۰/۷۶ گزارش شده است. برای آزمودن روایی ابزار جهت‌گیری هدفی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. شاخص‌های حاصل از اجرای تحلیل عاملی تأییدی جهت‌گیری‌های هدفی، روایی مناسب ابزار را نشان می‌دهد (GFI=۰/۹۴، RMSA=۰/۰۵، df=۱۱۵ و $\chi^2=۳۶۶/۸۳$). در مجموع شاخص‌های حاصل از اجرای آلفای کرونباخ و تحلیل عاملی تأییدی، روایی ابزار را نشان می‌دهد (۱۱). ضریب آلفای کرونباخ در این پژوهش ۰/۸۷ به دست آمده است.

مقیاس خودکارآمدی شرر و همکاران: شرر و همکاران این مقیاس را که عقاید فرد درباره‌ی توانایی‌اش برای غلبه بر موقعیت‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کند، در سال ۱۹۸۲ طراحی کرده‌اند. این پرسش‌نامه دارای ۱۷ ماده است که پاسخ‌گو بر اساس مقیاس لیکرت ۵ درجه‌یی (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) به سؤال‌ها پاسخ می‌دهد. نمره‌های بالا نشان‌دهنده‌ی احساس خودکارآمدی بالا در فرد است. شرر و همکاران میزان آلفای کرونباخ را ۸۶ درصد گزارش داده‌اند. براتی در سال ۱۳۷۶ برای به‌دست‌آوردن روایی سازه، آزمون همبستگی آن را با مقیاس عزت نفس برابر ۰/۶۱ گزارش کرده است. وی پایایی آزمون خودکارآمدی را در دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان با روش اسپیرمن - براون^۴ با طول برابر ۰/۷۶ و همچنین طول نابرابر ۰/۷۶ و از روش دو نیمه کردن گاتمن^۵ برابر ۰/۷۶ به دست آورده است. در نمره‌گذاری این آزمون به هر ماده از ۱ تا ۵ امتیاز تعلق می‌گیرد و ماده‌های ۳، ۸، ۹، ۱۳ و ۱۵ از چپ به راست، امتیازشان افزایش می‌یابد. پایایی این آزمون در پژوهش نجفی و فولادچنگ در سال ۱۳۸۶ از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۰ به دست آمده است. همچنین پایایی این آزمون در پژوهش عبدی‌نیا در سال ۱۳۷۷، ۰/۸۵ و در پژوهش اعرابیان و همکاران ۰/۹۱ به دست آمده است^۶ (۳). در پژوهش حاضر نیز ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۹ گزارش شده است.

مقیاس جهت‌گیری مذهبی (درونی - بیرونی) آلپورت: این مقیاس دارای ۲۱ ماده است که جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی را می‌سنجد. عبارات ۱ تا ۱۲ آن به جهت‌گیری بیرونی و عبارات ۱۳ تا ۲۱ آن به جهت‌گیری درونی اختصاص دارد. بر اساس نظریه‌ی آلپورت، مذهب درونی امری فراگیر و دارای اصول سازمان‌یافته و درونی‌شده است، درحالی‌که مذهب بیرونی امری خارجی است و ابزاری برای ارضای نیازهای فرد (از قبیل مقام و امنیت) محسوب می‌شود. جان‌بزرگی در سال ۱۳۷۸ پایایی این پرسش‌نامه را در یک گروه نمونه‌ی ۲۳۵ نفری از دانشجویان دانشگاه‌های تهران معادل ۰/۷۴ محاسبه کرده است (۱۱). ضریب آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه در این پژوهش ۰/۷۵ به دست آمده است.

پرسش‌نامه‌ی امید اسنایدر: به منظور جمع‌آوری اطلاعات مربوط به امید، از پرسش‌نامه‌ی امید اسنایدر استفاده شده است. این پرسش‌نامه دارای ۱۲ سؤال ۴ درجه‌یی است و

^۴ Spearman - Brown

^۵ Gutman

^۶ Allport

^۱ Snyder Hope Questionnaire

^۲ Sherer self-efficacy questionnaire

^۳ Allport Religious Orientation Scale

ضریب آلفا تا مقدار ۰/۷۸ به دست آمد. طی اجرای پژوهش همه‌ی مسائل اخلاقی مرتبط با پژوهش رعایت شده است.

یافته‌ها

هدف این پژوهش بررسی نقش میانجیگری جهت‌گیری هدفی در رابطه‌ی معنویت و خودکارآمدی با امیدواری بود. بدین منظور ابتدا روابط ساده‌ی بین مؤلفه‌های ذکر شده با استفاده از همبستگی پیرسون؛ و سپس نتایج حاصل از اجرای الگوی تحلیل مسیر گزارش شد. همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود کلیه‌ی متغیرهای مشاهده شده با هم همبستگی دارند.

آزمودنی در هر سؤال می‌گوید که اکنون راجع به خودش چطور فکر می‌کند. سؤال‌های ۲، ۹، ۱۰ و ۱۲ تفکر عامل؛ و سؤال‌های ۱، ۴، ۷ و ۸ تفکر راهبردی را می‌سنجد و سؤال‌های ۳، ۵، ۶ و ۱۱ سؤال‌های انحرافی محسوب می‌شود و دامنه‌ی نمره‌ها نیز بین ۸ تا ۳۲ قرار دارد. پایایی پرسش‌نامه‌ی امید در پژوهش اسنایدر و همکاران ۰/۸۵، در پژوهش کرمانی و همکاران ۰/۸۶ و در پژوهش افشانی و جعفری ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش کلی امید به آینده ۰/۷۱ محاسبه شده است (۱۲).

در پژوهش حاضر مقدار ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۲ به دست آمد، ولی به علت پایین بودن ضریب، سؤال‌هایی که با سؤال‌های دیگر همبستگی کمتری داشت شناسایی؛ و از مجموعه‌ی سؤال‌ها حذف شد (شامل سؤال‌های ۱، ۲ و ۳) و

جدول ۱) میانگین، انحراف معیار و ضرایب همبستگی معنویت، خودکارآمدی، جهت‌گیری هدفی و باورهای امید

متغیر	میانگین	انحراف معیار	همبستگی‌ها					
			۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱- خودکارآمدی	۵۲/۴۰	۷/۳۸	۱					
۲- باورهای امید	۲۵/۳۴	۳/۵۱	۰/۴۳۸**	۱				
۳- هدف عملکردی	۳۰/۴۳	۷/۸۳	۰/۱۱۳	۰/۱۷۶**	۱			
۴- هدف تبحری	۲۸/۵۵	۷/۸۱	۰/۳۶۹**	۰/۳۹۲**	۰/۴۷۱**	۱		
۵- جهت‌گیری مذهبی درونی	۳۵/۵۷	۴/۸۵	۰/۱۱۴	۰/۱۷۶**	-۰/۰۷۷	۰/۱۱۵	۱	
۶- جهت‌گیری مذهبی بیرونی	۲۷/۱	۴/۵۴	-۰/۱۰۴	۰/۰۴۷	۰/۱۰۶	۰/۰۷۵	-۰/۱۶۱**	۱

**معدار در سطح ۰/۰۱

تقریب میانگین مجذورات^۳ به صفر نزدیک باشد تا برازش بهتر الگو را نشان دهد. شاخص برازش^۴ مجذور کا نسبت به درجه آزادی هر چه کمتر باشد بهتر است و نباید بیشتر از ۳ باشد. با مقایسه‌ی میزان برازش مدل با شاخص‌های مختلف می‌توان گفت که کلیه‌ی شاخص‌ها دارای مقدار مطلوبی برای برازش مدل است. با توجه به مطلوبیت شاخص‌های ذکر شده، داده‌ها الگوی کلی مفروض را تأیید می‌کنند. همان‌طور که

آزمون مدل پیشنهادی برای آزمون (فرضیه‌ی اصلی) یعنی بررسی نقش معنویت و خودکارآمدی، از طریق متغیر میانجی جهت‌گیری هدفی در باورهای امید، از طریق الگوی تحلیل مسیر ارزیابی شد. همان‌طور که مشاهده می‌شود برخی از شاخص‌های کلی آزمون نیکویی برازش از طریق الگوی تحلیل مسیر بدین شرح است:

هر چه شاخص نیکویی برازش^۱ و شاخص نیکویی برازش تعدیل شده^۲ به ۱ نزدیک‌تر باشد، الگو از برازش بهتری برخوردار است و داده‌ها به نحو بهتری الگوی روابط مفروض را تأیید می‌کنند. بر این اساس مطلوب آن است که شاخص ریشه‌ی خطای

^۳ شاخص ریشه‌ی خطای تقریب میانگین مجذورات (RAMSEA) یکی دیگر از شاخص‌های برازندگی است که ریشه‌ی دوم میانگین مجذورات باقی مانده است و تابعی از مقدار کوواریانس تفسیر می‌شود. مقادیر بالاتر از ۰/۱۰ را برای مدل‌های با برازش ضعیف، مقادیر بین ۰/۰۸ تا ۰/۱۰ را برای مدل‌های با برازش متوسط، مقادیر بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ را برای مدل‌های با برازش مناسب و مقادیر کمتر از ۰/۰۵ را برای مدل‌های با برازش عالی، متناسب می‌دانند.

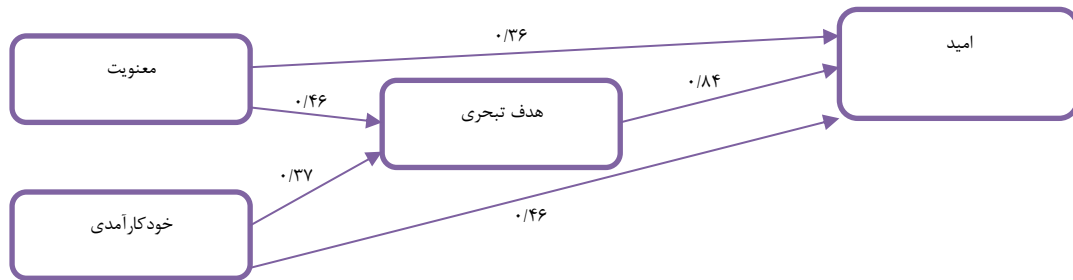
^۴ مجذور کا نسبت به درجه‌ی آزادی (χ^2/df) یعنی مجذور کای نسبی که نسبت این شاخص اثر اندازه‌ی نمونه را بر مدل مجذور کا به حداقل می‌رساند. چنانچه این شاخص کمتر از ۲ باشد برازندگی عالی و چنانچه بین ۲ تا ۵ باشد، برازندگی خوب و چنانچه بزرگ‌تر از ۵ باشد، برازندگی ضعیف و نپذیرفتنی الگو را نشان می‌دهد.

^۱ مقادیر شاخص نیکویی برازش (GFI) بین ۰ و ۱ متغیر است و هر چه به یک نزدیک‌تر باشد برازش بیشتری دارد.

^۲ شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI) یک سنجه‌ی کلی برازندگی است که تعداد درجات آزادی را به حساب می‌آورد. وقتی این شاخص برابر ۰/۸۵ یا بیشتر باشد برازش الگو پذیرفتنی است و مقادیر نزدیک به ۰/۹۵ برازش خوب را نشان می‌دهد.

مشاهده می‌شود، شاخص‌های کلی آزمون نیکویی برازش از

طریق الگوی تحلیل مسیر حاکی از برازش کلی الگو است.

شکل ۲) الگوی آزمون شده‌ی نقش معنویت و خودکارآمدی در باورهای امید با میانجیگری جهت‌گیری هدفی

همان‌طور که مشاهده می‌شود، شاخص‌های کلی آزمون نیکویی برازش در الگوی تحلیل مسیر حاکی از برازش کلی الگوی پیشنهادی است.

جدول ۲) شاخص‌های برازندگی الگوی پیشنهادی

χ^2	df	RMSEA	GFI	χ^2/df	AGFI	RMR
۷/۰۶	۲	۰/۰۹۸	۰/۹۹	۳/۵۳	۰/۹۱	۰/۰۲۸

یک هدف تسلط، الگوی سازگاری از پیامدهای شناختی فراهم می‌کند که به استفاده از راهبردهای یادگیری عمیق منجر می‌شود و به موجب این مسئله احساس خودکارآمدی در فرد افزایش می‌یابد (۵). پونوین، ساندر و لارکین^۲ و همچنین پیری و عظیمی نیز در پژوهشی بین اتخاذ اهداف پیشرفت با خودکارآمدی رابطه نشان داده‌اند (۶ و ۷). در حقیقت این نتایج با یافته‌های به‌دست‌آمده در این پژوهش در یک راستا قرار می‌گیرد. همان‌طور که بیان شد بین جهت‌گیری هدفی تبحری و خودکارآمدی ارتباط آماری معناداری وجود دارد. نتایج پژوهش کارشکی نشان داد که میزان جهت‌گیری هدفی و نیز جهت‌گیری دینی دانشجویان دختر بالاتر از هم‌تایان پسر است (۱۰).

همچنین پژوهش‌های انجام شده از تأیید نقش امید در رابطه‌ی بین خودکارآمدی و سازگاری تحصیلی حکایت دارد. خودکارآمدی و امید سبب نگرشی جدید در فرد نسبت به خود، دیگران و جهان پیرامون او می‌شود و از آنجا که خودکارآمدی نیز به اعتقادات فرد به توانایی‌ها و مهارت‌های خود اشاره دارد می‌توان بیان کرد که بالا بودن امید در فرد سبب می‌شود او با نگاه مثبتی که نسبت به خود به واسطه‌ی امید پیدا می‌کند بتواند در حین انجام کار نیز مهارت‌های خوبی را به کار بگیرد؛ این نتیجه از جهتی هم با نتایج پژوهش‌هایی که نشان داده‌اند خودکارآمدی تحصیلی رابطه‌ی

همان‌طور که در شکل شماره‌ی ۲ مشاهده می‌شود، بالاترین ضریب از سمت هدف تبحری به امید، ۰/۸۴ است بعد از آن مربوط به مسیر بین خودکارآمدی به امید (۰/۴۶) و معنویت به هدف تبحری (۰/۴۶) است. ضریب مسیر بین خودکارآمدی به جهت‌گیری هدف تبحری ۰/۳۷؛ و در آخر از سمت معنویت به طرف امید ۰/۳۶ است.

بحث

هدف از اجرای پژوهش، بررسی نقش معنویت و خودکارآمدی از طریق جهت‌گیری هدفی برای پیش‌بینی امیدواری دانشجویان بود. روابط یاد شده هم از طریق همبستگی‌های ساده، هم از طریق الگوی تحلیل مسیر آزمون شد. شاخص‌های برازش کلی مدل پیشنهادی با یک اصلاح صورت گرفته نیز نشان‌دهنده‌ی برازش الگوی پیشنهادی و فرضیه‌های مربوط به آن است. خودکارآمدی عامل انگیزشی فعال‌کننده، نیرو دهنده، نگهدارنده و هدایت‌کننده‌ی رفتار به سوی هدف تعیین شده است. نتایج نشان می‌دهد بین معنویت و خودکارآمدی نیز همبستگی مثبت معناداری وجود داشت (۳) که با نتایج چندین مطالعه‌ی دیگر در زمینه‌ی خودکارآمدی هم‌سویی دارد. از آن میان می‌توان به پژوهش‌های گوپتا^۱ (۱۳) و گلچین و سنجر (۱۴) اشاره کرد. تحقیقات پژوهشگرانی همچون گرین، میلر، کروسان، دوک و واکی بیانگر آن است که اتخاذ

^۲ Putwain, Sander & Larkin

^۱ Gupta

فرآیندی شناختی است که افراد با آن فعالانه اهداف خویش را دنبال می‌کنند.

با توجه اینکه معنویت در زندگی؛ و خودکارآمدی که بیانگر باور کلی فرد درباره‌ی توانایی و قابلیت‌های وی است؛ و همچنین جهت‌گیری هدفی که به صورت الگوی منسجمی از باورها، اسنادها و هیجانات فرد است و مقاصد رفتاری فرد را تعیین می‌کند و این جهت‌گیری در موقعیت‌های تحصیلی، میباید انگیزه‌ی فرد از تحصیل است، بنابراین فراهم آوردن بسترها و محیط‌های آموزشی و حمایتی برای ایجاد عامل‌های فوق می‌تواند پیامدهای مثبتی برای دانشگاه و دانشجویان به همراه داشته باشد. همچنین به افزایش تعهد، تلاش و شکل‌گیری اسنادهای مثبت در زمینه‌ی موفقیت، شکست و پایداری در راه هدف‌های تحصیلی و در صورت لزوم تغییر مسیر برای رسیدن به این اهداف منجر شود.

در نهایت در این پژوهش تلاش بر این بوده است که معنویت، خودکارآمدی، جهت‌گیری هدفی و امید در ساختاری کلی بررسی شود که در دیگر پژوهش‌ها کمتر به آن توجه شده است و همچنین کمتر پژوهش‌های ناهمسویی با این پژوهش دیده شده است، اما آنچه باید اذعان نمود این است که این مدلی پیشنهادی است که بر اساس مبانی نظری و پیشینه‌ی تجربی آزمون شده است و مدل‌های دیگری هم ممکن است وجود داشته باشد که با داده‌ها برازش داشته باشد.

محدودیت‌ها و پیشنهادها

از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به همکاری نکردن برخی از دانشجویان با پژوهشگر و نیز پاسخ ندادن برخی دانشجویان به همه‌ی سؤال‌های پرسش‌نامه (به علت زیاد بودن تعداد سؤال‌ها) اشاره کرد.

با توجه به اینکه شرایط در دانشگاه‌های مختلف برای دانشجویان مختلف و متفاوت است؛ پیشنهاد می‌شود این پژوهش به صورت گسترده‌تر در گروه‌های دانشجویی و دانشگاه‌های دیگر مانند علوم پزشکی، آزاد و پیام نور در مقایسه با دانشجویان حوزه، برای دستیابی به نتایج مطمئن‌تر انجام پذیرد. همچنین به دلیل نمونه‌گیری (در دسترس و داوطلبانه) احتمال وجود سوگیری در افراد نمونه افزایش؛ و قابلیت تعمیم‌دهی کاهش می‌یابد.

قدردانی

این مقاله با هزینه‌ی شخصی نویسندگان مقاله نوشته شده؛ و

مثبت و معنی‌داری با امید دارد و عملکرد تحصیلی مطلوبی را ایجاد می‌کند (۲ و ۸) و همچنین با نتایج به‌دست‌آمده در پژوهش حاضر همسو است. به گونه‌ی که ضریب مسیر بین خودکارآمدی و امید از میزان قابل توجهی برخوردار بوده است که می‌تواند نشان‌دهنده‌ی ارتباط بین این دو مؤلفه در نظر گرفته شود.

امید سازه‌ی مرتبط با هدف است و درک عمیق اینکه امید چگونه عمل می‌کند، می‌تواند با مطالعاتی که به بررسی رابطه‌ی بین امید و جهت‌گیری هدف می‌پردازد، مشخص شود. پژوهش تشویقی کلوانق نشان داد که بین امید و جهت‌گیری هدفی تبخیری رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد (۱۵). همان‌طور که مشاهده شد در این پژوهش بالاترین ضریب مسیر بین این دو مؤلفه به دست آمد که نشان‌دهنده‌ی همسو بودن با نتایج فوق است. همچنین در مدل برازش‌شده‌ی پژوهش احمدی‌طهور و همکاران جهت‌گیری هدفی به طور مستقیم بر امیدواری تأثیرگذار است؛ بنابراین دانشجویانی که هدفمندند از امیدواری بالاتری برخوردارند (۹).

سپهوندی و همکاران این گونه تبیین کرده‌اند که دین، مذهب و اعتقادات معنوی در زندگی انسان دارای اهمیت ویژه‌ی است و می‌تواند بر جنبه‌های مختلف زندگی و حتی میزان امیدواری افراد تأثیر بسزایی بگذارد (۱۶).

نتایج پژوهش کرمی و همکاران اشاره دارد که بین جهت‌گیری مذهبی و امیدواری همبستگی وجود دارد. به عبارتی، هر چه میزان دین‌داری در فرد بیشتر باشد، امیدواری او بیشتر است. در نتیجه شناسایی و اعتقاد به باورها و اعتقادات مذهبی می‌تواند در افزایش میزان امیدواری مؤثر باشد (۱۷). افشانی و جعفری نشان داده‌اند که بین دین‌داری دانشجویان و امید به آینده در آنها رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد (۱۲). بنابراین رفتارهای دینی از طریق ایجاد امید و نگرش‌های مثبت، موجب آرامش درونی می‌شود (۱۸). در واقع معنویت موجب ایجاد امید در افراد می‌شود و به زندگی انسان معنا و هدف می‌بخشد که این یافته، با نتایج پژوهش‌های انجام شده همسو است (۱۲، ۱۷ و ۱۸).

نتیجه‌گیری

به طور کلی، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مؤلفه‌های معنویت و خودکارآمدی با میانجیگری جهت‌گیری هدفی به صورت جداگانه و به صورت ترکیبی در قالب یک متغیر سطح بالاتر بر امیدواری دانشجویان تأثیر می‌گذارد. امید

Sciences Journal. 2015;4(2):68-77. (Full Text in Persian)

9. Ahmadi Tahour Soltani M, Neia K, Ahadi H, Moradi A. Structural Relationship between Hope with Attachment Style, life Regard, Social Support, Self efficacy and Mastery Goal Orientation in Students. 2013;7(1):1-10. (Full Text in Persian)

10. Kareshki H. Investigating the Factor Structure of Students Advancement Goal Orientation, Emphasizing On Religious Orientation. Educational Measurement and Evaluation Studies. 2013;3(3):11-31. (Full Text in Persian)

11. Gravand H, Ghanbari Hashem Abadi BA, Kamkar Zahravand P, Jafari S. Comparative study of religious orientation (internal and external) with mental health and irrational beliefs. Ravanshenasi-va Din. Spring 2012;5(1):79-103. (Full Text in Persian)

12. Afshani A, Jafari Z. The Relationship between Religiosity and Hope to the Future among Students of Yazd University. Scientific Journal Management System. 2016;6(19):191-210. (Full Text in Persian)

13. Gupta G. Spiritual intelligence and emotional intelligence in relation to self-efficacy and self-regulation among college students. International journal of social sciences & interdisciplinary research. 2012;1(2):60-9.

14. Gholchin M, Sanjary A. A study of the relationship between spirituality Intelligence and self-efficacy in staffs. Organizational Behaviour Studies. 2012;1(3):54-66. (Full Text in Persian)

15. kelvanagh PT. Investigating the Relationship between Goal Orientation and Hope and Academic Neglecting of Students-First Girl in Urmia High School in the Academic Year 2013-2014. (Full Text in Persian)

16. Sepahvandi M, Mohammadi RS, Sheikhan R, Nezhad MAE. Investigating the Relation and Comparison of Religious Orientation with Quality of Life and Hope of Students. The First National Conference on Sustainable Development in Educational Sciences and Psychology. 2014. (Full Text in Persian)

17. Karami J, Zakayee A, Alikhani M. The Relationship Between Religious Orientation & Resiliency and Hopefulness among Students in Kermanshah Razi University. Scientific Journal Management System. 2012;2(3):243-56. (Full Text in Persian)

18. Mohammadi H, Mortazavi MA, Mousavi MR, Javanmard Q, Monfaredi A. Determination of the relationship between Religious commitment and mental health among engineering students of Bonab University. Journal of Research on Religion & Health. 2016;2(2):44-53. (Full Text in Persian)

حامی مالی نداشته است. نویسندگان از همه‌ی کسانی که در به انجام رسیدن این مقاله یاریگرشان بوده‌اند تشکر و قدردانی می‌کنند.

تضاد منافع

نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره‌ی این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

References

1. Toolabi Z, Samadi S, Motaharinezhad F. The study of the mediator role of self-esteem and self-efficacy in the relationship between of Islamic lifestyle. Journal of sociological studies of the youth. 2013;4(9):115-32. (Full Text in Persian)

2. Sadiqlou M, Bai S, Rajablo M, Rajaini AA, Bai A, Tajari Sh, et al. The Relationship between Self-efficacy Beliefs and Future Hope with Academic Achievement (Case Study: High School Students in Ramayan). Journal of Research in Psychology and Education. 2016;2(12):1-24. (Full Text in Persian)

3. Marzabadi A. Relationship between physical-mental health and spirituality with self-efficacy in military staff. Journal of Military Medicine. 2015;16(4):217-23. (Full Text in Persian)

4. Moshtaghi S. Prediction of academic achievement by achievement goal orientation. Education Strategies in Medical Sciences. 2012;5(2):89-94. (Full Text in Persian)

5. Marashian FS, Safarzadeh S, Rasouli N. Relationship Between leadership styles and Job self-efficacy with Organizational Entrepreneurship among the Employees of Khouzestan Water and Power. International Journal of Humanities and Cultural Studies (IJHCS) ISSN 2356-5926. 2016;1(1):1324-34. (Full Text in Persian)

6. Putwain D, Sander P, Larkin D. Academic self-efficacy in study-related skills and behaviours: Relations with learning-related emotions and academic success. British Journal of Educational Psychology. 2013;83(4):633-50.

7. Azimi M, Piri M. The relationship between goal orientation and self-taught learning performance of the faculty member of Tabriz university of Medical Sciences. Journal of Medical Education Development. 2014;7(16):50-63. (Full Text in Persian)

8. Shohoudi M, Zandi K, Faridi MR, Fathi G, Safari Z. Relationship of Teaching Efficiency with Academic Self-Efficacy and Self-Directed Learning among English Language Students: University Students' Perspectives. Educational Research in Medical